

สถาบันจารีตกับการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐเอกราชของบอตสวานา ค.ศ.1966

Tradition Institutions and Transition to the Independent State of Botswana, 1966

เมธิพัชญ์ จงวโรทัย / Methipat Chongwarothai

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง / Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University, Thailand

E-mail: Methipat.c@gmail.com

ประวัติบทความ

ได้รับบทความ 4 เมษายน 2562 แก้ไข 23 พฤษภาคม 2562 ตอบรับ 23 พฤษภาคม 2562

บทคัดย่อ

ชาวสวานาปกครองบอตสวานามายาวนาน โดยใช้จารีตทางการปกครองผ่าน 2 สถาบันหลักคือ หัวหน้าเผ่า และที่ประชุมเผ่า ต่อมา แม้ว่าบอตสวานาจะกลายเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษ แต่ชาวสวานายังสามารถรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองดั้งเดิมไว้ได้ จนกระทั่ง มีการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นเอกราชในปี 1966 จึงมีการลดอำนาจและบทบาทของสถาบันแบบจารีตลงเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบรัฐสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม สถาบันจารีตยังคงมีบทบาทในสังคมบอตสวานาในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

คำสำคัญ: บอตสวานา, จารีต, เอกราช, รัฐธรรมนูญ

Abstract

The Tswana people ruled Botswana for a long time. By using official rule through 2 main institutions: the chief and the meeting. Later, although Botswana would become a British protectorate, Tswana still managed to maintain the traditional political culture until the constitution was drafted to prepare for independence in 1966, thus reducing power and role of a traditional institution to be in line with the modern state style. However, traditional institutions still have a role in the Botswana society in a manner that has changed

Keywords: Botswana, Tradition, Independent, Constitution

บทนำ

นับตั้งแต่ได้รับเอกราชในปี 1966 สาธารณรัฐบอตสวานาได้พัฒนาเป็นหนึ่งในประเทศที่โดดเด่นในทวีปแอฟริกา ด้วยการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดดและต่อเนื่อง จากการค้นพบแหล่งเพชรขนาดใหญ่หนึ่งปีหลังได้รับเอกราช ซึ่งมีผลให้บอตสวานาเปลี่ยนสถานะจากประเทศยากจนมากกลายเป็นประเทศร่ำรวยติดอันดับโลกอย่างรวดเร็ว (ดู Hillbom and Bolt, 2018) นอกจากนี้ การเมืองของบอตสวานายังมีเสถียรภาพอย่างมาก หลังเป็นเอกราช บอตสวานามีการเลือกตั้งตามวาระอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยไม่มีเหตุรุนแรงทางการเมือง เช่น การรัฐประหาร การก่อกบฏ หรือสงครามกลางเมือง ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ในทวีปแอฟริกาที่ได้รับเอกราชในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ที่มักประสบปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม ความเปลี่ยนแปลงของบอตสวานาตลอดครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาจึงยังมีความน่าสนใจ

ด้วยเหตุนี้ ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา จึงเกิดการศึกษาในประเด็นคำถามว่า เพราะเหตุใด บอตสวานาจึงแตกต่างจากประเทศอื่นๆ ในทวีปแอฟริกา ผลการศึกษาส่วนหนึ่งนำมาสู่คำสำคัญที่ใช้นิยามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกรณีบอตสวานาว่า เป็น “ความสำเร็จ (success)” “ปาฏิหาริย์ (miracle)” และ “ข้อยกเว้น (exception)” ของแอฟริกา งานในกลุ่มนี้จะนำเสนอข้อมูลการเติบโตทางเศรษฐกิจ ระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพและโปร่งใส ตลอดจนการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างงานในกลุ่มนี้ เช่น Roger Charlton (1990) Abdi Ismail Sarmatar (1999) Michael Lewin (2011) เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็มีการศึกษาอีกกลุ่มที่ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของ “ความสำเร็จ-ปาฏิหาริย์-ข้อยกเว้น” ของบอตสวานา งานในกลุ่มนี้ไม่ได้โต้แย้งข้อมูลเชิงบวกด้านเศรษฐกิจและการเมืองของบอตสวานา แต่ชี้ให้เห็นภาคส่วนที่ถูกกลบเกลื่อนไม่นำมาศึกษา อาทิ การเมืองของชนกลุ่มน้อย ความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพ นำมาสู่ข้อโต้แย้งว่า แท้จริงแล้ว บอตสวานาไม่ได้ “สมบูรณ์แบบ” ดังที่เข้าใจกัน ตัวอย่างงานในกลุ่มนี้เช่น Charles Harvey (1992) Monageng Mogalakwe (2003) Christian Von Soest (2009) Amelia Cook และ Jeremy Sarkin (2010) Zibani Maundeni และ Kekgaoditse Suping (2013) กล่าวได้ว่า ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับบอตสวานาในช่วงที่ผ่านมา ส่วนใหญ่อาศัยการเทียบเคียงตัวแบบรัฐสมัยใหม่ในตะวันตกที่ถูกยกย่องว่า “ดี” ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมเสรี หรือระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี สังคมบอตสวานาในปัจจุบันยังคงบทบาทของสถาบันจารีตบางส่วนไว้ สถาบันจารีตซึ่งไม่มีในโครงสร้างรัฐสมัยใหม่แบบตะวันตก และถือเป็น “ตัวตน” หนึ่งในของบอตสวานาที่แตกต่างจากรัฐเอกราชอื่นๆ ในแอฟริกา แต่ประเด็นนี้กลับมีการศึกษาเพียงเล็กน้อย ทั้งๆ ที่การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของ บอตสวานานับตั้งแต่ก่อนการเข้ามาชาวตะวันตกจนถึงช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่รัฐสมัยใหม่อาจช่วยให้เข้าใจ “ตัวตน” ที่มีความแตกต่างของบอตสวานาได้มากขึ้น

อำนาจนำของชาวสวานาและบทบาทของสถาบันจารีตในภูมิภาคแอฟริกาใต้ก่อนการเข้ามาของตะวันตก

บอตสวานาในปัจจุบันเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ใจกลางภูมิภาคแอฟริกาใต้ ล้อมรอบด้วยประเทศต่างๆ ได้แก่ นามิเบีย แองโกลา แซมเบีย ซิมบับเว และแอฟริกาใต้ บอตสวานาจึงเป็นประเทศที่ไม่มีทางออกทะเล อีกทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่ทางฝั่งตะวันตกยังเป็นทะเลทรายขนาดใหญ่ ที่เรียกว่า คาลาฮารี (Kalahari) พื้นที่ฝั่งตะวันตกจึงมีความแห้งแล้งไม่เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม ตรงข้ามกับฝั่งตะวันออกที่มีความชุ่มชื้นจากฝนที่ตกลงมาบ้างในช่วงปี ก่อนการค้นพบแหล่งเพชรขนาดใหญ่ในปี 1967 พื้นที่นี้จึงแทบไม่มีทรัพยากรมีค่าที่จะช่วยสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และด้วยสภาวะแวดล้อมดังกล่าวจึงทำให้ในอดีตกลุ่มคนในพื้นที่นี้ต้องใช้ชีวิตอย่างยากลำบากและเป็นสาเหตุสำคัญของการมีประชากรเบาบาง

ตามหลักฐานทางโบราณคดีที่เก่าแก่ที่สุด แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ในภูมิภาคแอฟริกาใต้ (ที่บอตสวานาตั้งอยู่) เป็นที่อาศัยของกลุ่มคนพื้นเมืองดั้งเดิมที่เรียกว่า คอยซัน (Khoisan) คนกลุ่มนี้จะอาศัยอยู่ทั่วภูมิภาคแอฟริกาใต้ ดำรงชีวิตด้วยการเก็บของป่าล่าสัตว์ (hunter and gatherer) มาอย่างยาวนาน จนกระทั่งราวคริสต์ศตวรรษที่ 4-5 คนกลุ่มใหม่จึงเริ่มอพยพเข้ามาในภูมิภาคแอฟริกาใต้ คนกลุ่มใหม่นี้ประกอบด้วยคนหลากหลายชาติพันธุ์แต่มีความเหมือนกัน คือ พูดภาษาบันตู (Bantu) เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น จะขอเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ชาวบันตู”

* จนถึงช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่รัฐเอกราชในทศวรรษ 1960 บอตสวานาก็ยังคงมีประชากรเพียงเกือบ 1 ล้านคน ความหนาแน่นของประชากรจึงเบาบางมาก สาเหตุสำคัญมาจากความแห้งแล้งของพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ชาวสวานายังสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ โดยมีเนื้อวัวเป็นสินค้าส่งออกสำคัญ (Barton, et al., 1985: 45, 50) ทั้งนี้ ในปัจจุบันบอตสวานายังคงถือเป็นประเทศลำดับต้นๆ ที่มีประชากรเบาบาง จากข้อมูลของธนาคารโลกในปี 2005 ประเทศบอตสวานามีความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 3.2 ต่อตารางกิโลเมตรในทวีปแอฟริกาที่มีความหนาแน่นของประชากรเบาบางเป็นรองเพียงประเทศมอริเตเนียประเทศเดียว (Binn, Dixon, and Nel, 2012: 24)

ชาวบันตูอพยพจากภูมิภาคแอฟริกาตะวันตกลงมาสู่พื้นที่ทางใต้ และค่อยๆ เข้ายึดครองพื้นที่ที่ดีที่สุดในพื้นที่ที่ชาวคอยซันด้วยทักษะทางด้านเกษตรกรรมและการใช้เครื่องมือโลหะซึ่งชาวคอยซันไม่มี ทำให้ชาวบันตูสามารถสร้างชุมชนขนาดใหญ่ รวมถึงมีความสามารถในการทำสงครามเหนือกว่าชาวคอยซันอีกด้วย ในท้ายที่สุด ชาวบันตูจึงมีอิทธิพลในพื้นที่แอฟริกาใต้และผลักดันพวกคอยซันออกไปสู่พื้นที่กันดารยิ่งขึ้น (Barton, Gibbs, Hao li, and Merryman, 1985: 48) ดังนั้น หากกล่าวเฉพาะพื้นที่ที่เป็นบอตสวานาจึงเท่ากับว่า ชาวบันตูเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาใช้อำนาจในพื้นที่เหนือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ นับตั้งแต่นั้น

ชาวบันตูยังสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ อินกูนิ (Nguni) ซองกา (Tsonga) เวนดา (Venda) และ โซโท (Sotho) โดยกลุ่มคนที่จะมีบทบาทสำคัญในบอตสวานาก็คือ ชาวโซโทตะวันตก หรือที่เรียกว่าชาวสวานา (Tswana) (Good, 2003: 13) หากนับตั้งแต่ปี 1800 เป็นต้นมา ชาวสวานาถือเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดในพื้นที่บอตสวานา สอดคล้องกับวัฒนธรรมสวานาที่แพร่หลายมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างและระบบการปกครองตามจารีตประเพณีของชาวสวานา หรือภาษาของชาวสวานา คือ เซสวานา (Setswana) ก็กลายเป็นภาษาที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง คือประมาณร้อยละ 80 ของประชากรในพื้นที่จะพูดภาษานี้ (Picard, 1987: 5-8) ซึ่งในจำนวนนี้รวมถึงกลุ่มคนต่าง ชาติพันธุ์ด้วย

ความสำคัญของชาวสวานายังสะท้อนผ่านโครงสร้างประชากรในบอตสวานา กล่าวคือ ชาวสวานาสามารถแบ่งออกเป็น 8 กลุ่มย่อย (หรือเผ่า) ได้แก่ Ngwato (Mangwato), Kgatla, Ngwaketse, Kwenā, Tawana, Rolong, Tlokwa และ Malete (บางครั้งจะมีการเติมคำว่า Ba ซึ่งแปลว่า คน นำหน้าเป็นรูปพหูพจน์ เช่น Bamangwato, Bakgatla, Bangwaketse เป็นต้น) คนใน 8 เผ่าหลักนี้ มีสิทธิและเสรีภาพเต็มที่ในทางการเมืองและสถานภาพทางสังคม สามารถเรียกร้องหรือเรียนโดยได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย รวมถึงสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการแสดงความคิดเห็นหรือเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ ทั้งนี้ อำนาจนำของชาวสวานายังแสดงออกออกผ่านสถาบันการเมืองสูงสุดคือ สภาหัวหน้าเผ่า ซึ่งประกอบด้วยหัวหน้าเผ่าสวานาทั้ง 8 เป็นผู้นำ ตรงกันข้ามกับกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชาวสวานา (ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มหรือเผ่าต่างๆ เช่น Kalanga, Tswapong, Subiya, Yei, Mbukushu และชาวคอยซัน) ที่จะไม่มีความสิทธิและเสรีภาพ ไม่สามารถเข้าสู่ระบบการเมือง สมาชิกเผ่ารองเหล่านี้จึงมีสถานะเป็นเพียงผู้อยู่ใต้การปกครองของชาวสวานา

ภายใต้สังคมสวานา ทุกคนที่เกิดมาจะมีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันตามเงื่อนไข เช่น วงศ์ตระกูล เพศ อายุ ลำดับในเครือญาติ ฯลฯ สถานภาพที่แตกต่างกันนำไปสู่การมีบทบาทในสังคมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ในวัฒนธรรมสวานา โครงสร้างการปกครองมีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติฝ่ายบิดาถือว่ามีความสำคัญมากกว่าเครือญาติทางฝ่ายมารดา การส่งผ่านอำนาจหรือตำแหน่งทางการเมือง รวมถึงทรัพย์สินมรดกจึงพิจารณาจากความใกล้ชิดทางสายเลือดฝ่ายบิดาเป็นหลัก (Barton, et al., 1985: 224-463) ลักษณะดังกล่าวบ่งบอกว่าสังคมสวานาผู้ชายจะเป็นฝ่ายมีบทบาทชี้นำสังคม

ด้วยเหตุนี้ ตำแหน่งผู้ปกครองชาวสวานาหรือที่เรียกว่า “Kgosi” (หมายถึงทั้งผู้นำเผ่า (Chief/King) และคนรักรวย (Wylie, 1990: 23 cited in Selolwana, 2012: 214) ในที่นี้จะขอเรียกอย่างง่าย ๆ ว่า “หัวหน้าเผ่า” จึงเป็นตำแหน่งของผู้ชายที่เกิดในตระกูลที่มีอำนาจ ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากคนในเผ่าให้มีอำนาจปกครองแต่เพียงผู้เดียว ในแง่นี้ หัวหน้าเผ่าในสังคมจารีตจึงมีบทบาทและอิทธิพลเหนือสมาชิกทุกคนในเผ่า อย่างไรก็ตาม ผู้นำเผ่าก็ไม่สามารถใช้อำนาจเผด็จการได้ตามอำเภอใจ เนื่องจากระบบการปกครองของชาวสวานาจะมีที่ประชุมเผ่า (Kgotla) ที่เป็นเสมือนที่ทำการของหัวหน้าเผ่า ใช้วางแผนจัดสรรที่ดินของเผ่า ตัดสินคดีความ โดยปรึกษาหารือบรรดาผู้นำและสมาชิกชุมชนในกิจการต่างๆ ของเผ่า ในอดีตที่ประชุมเป็นสถานที่ที่เปิดให้ผู้ชายที่เป็นสมาชิกเผ่าทุกคนเข้าไปแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจได้ แต่ยกเว้นผู้หญิง ผู้เยาว์ และชายหนุ่มที่ยังไม่แต่งงานจะไม่สามารถเข้าร่วมได้ นอกจากนี้ กลุ่มคนต่าง ชาติพันธุ์ที่อยู่ภายใต้อำนาจชาวสวานาก็จะไม่มีสิทธิเช่นเดียวกัน (Denbow and Thebe, 2006: 22)

ทั้งนี้ โครงสร้างการปกครองของชาวสวานาเผ่าต่างๆ จะมีลักษณะนี้เช่นเดียวกัน เนื่องจากชาวสวานาใน บอตสวานาไม่มีผู้นำสูงสุด ผู้นำเผ่าแต่ละเผ่าจึงมีอิสระในการปกครองเผ่าของตนเอง อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่า ชนเผ่าทุกเผ่ามีสถานะเท่าเทียมกันโดยสมบูรณ์ เพราะแม้แต่เผ่าต่างๆ ของชาวสวานาเองก็มีอำนาจและเกียรติศักดิ์แตกต่างกันตามขนาดของเผ่า เช่น มังวะโต (Mangwato) เป็นเผ่าขนาดใหญ่ที่ทรงอิทธิพลที่สุด แต่ตั้งที่กล่าวมาข้างต้น ความแตกต่างของสถานภาพเผ่าจะยิ่งเห็นได้ชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเผ่าชาวสวานากับเผ่าที่ไม่ใช่ชาวสวานาซึ่งอยู่ในฐานะผู้ใต้ปกครอง ความแตกต่างทางอำนาจดังกล่าวที่ดำเนินมายาวนานยังส่งผลให้วัฒนธรรมสวานามีอิทธิพลเหนือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เกิดลักษณะทางสังคมที่หากมองอย่างกว้างๆ วัฒนธรรมในบอตสวานาจึงดูเหมือนคล้ายคลึงกันหรือเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่มีการปะทะหรือความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

การเข้ามาของชาวตะวันตกและความเปลี่ยนแปลงในฐานะรัฐอารักขาของอังกฤษ

ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ชาวตะวันตกเริ่มเดินเรือสำรวจเส้นทางไปยังดินแดนโพ้นทะเล จนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษนี้เองที่โปรตุเกสบุกเบิกเส้นทางเดินเรืออ้อมทวีปแอฟริกาไปยังอินเดียได้สำเร็จ กิจกรรมดังกล่าวทำให้เริ่มมีชาวตะวันตกเข้ามาติดต่อกับคนแอฟริกาพื้นเมืองบริเวณชายฝั่งทะเลของทวีปมากขึ้น อย่างไรก็ตาม กิจกรรมของชาวยุโรปส่วนใหญ่ในระยะแรกจะดำเนินไปในบริเวณชายฝั่งทะเลที่เป็นสถานการค้าและทำเทียบเรือเป็นหลัก ไม่ได้รุกเข้ามาในพื้นที่ตอนในทวีป สาเหตุเนื่องมาจากอุปสรรคทางด้านสภาพภูมิประเทศที่เข้าถึงยากลำบาก และมีโรคมาลาเรียชุกชุม ชาวตะวันตกส่วนใหญ่ที่บุกเบิกเข้าไปสู่ดินแดนตอนในทวีป มักเป็นกลุ่มคนที่มั่งม้นอย่างเต็มที่ เช่น นักสำรวจหรือหิโอมิชชันนารี และสาเหตุที่สำคัญมากที่สุดคือ ชาวยุโรปมีความสนใจความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอื่นๆ ของโลกมากกว่าทวีปแอฟริกา ด้วยเหตุนี้ อิทธิพลของชาวตะวันตกจึงส่งผลกระทบต่องานสังคมแอฟริกาภายในทวีปช้ากว่าบริเวณชายฝั่งทะเล และช้ากว่าดินแดนโพ้นทะเลในภูมิภาคอื่นๆ

ภูมิภาคแอฟริกาใต้ก็เช่นเดียวกัน บริเวณที่ได้รับผลกระทบจากการรุกรานของชาวตะวันตกก่อนคือบริเวณชายฝั่งทะเลก่อนมีคลองสุเอซ ชายทะเลตอนใต้สุดของแอฟริกาเป็นบริเวณที่เรือสินค้าจากยุโรปต้องอ้อมผ่านเพื่อไปยังทวีปเอเชีย สำหรับโปรตุเกสซึ่งบุกเบิกเส้นทางดังกล่าวเป็นชาติแรกเลือกตั้งสถานการค้าที่เมืองกัว (Goa) ในอินเดีย จึงไม่ได้มีบทบาทในแอฟริกาใต้มากนัก อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา ดัตช์ก็มีความสนใจในการค้าเส้นทางดังกล่าวเช่นเดียวกัน บริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ (VOC) ได้เลือกที่จะตั้งชุมชนและท่าเรือขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเลตอนใต้สุดของทวีป ผลสืบเนื่องจากการเข้ามาตั้งชุมชนของชาวดัตช์ คือ การอพยพเข้ามาของกลุ่มเกษตรกรนักบุกเบิกชาวดัตช์จากยุโรป กลุ่มนี้จะรู้จักกันในชื่อ “บัวร์” ชาวบัวร์แตกต่างจากชาวยุโรปจำนวนมากในช่วงเวลานั้นที่เข้าสู่ดินแดนโพ้นทะเลเพื่อกอบโกยความมั่งคั่งและหวังจะกลับไปใช้ชีวิตสุขสบายในยุโรป แต่ชาวบัวร์เลือกที่จะอยู่ในแอฟริกาในฐานะบ้าน นอกจากนี้ ชาวบัวร์ยังไม่ต้องติดต่อกับคนพื้นเมือง เนื่องจากความรู้สึกเหยียดผิวอย่างรุนแรง ชาวบัวร์จึงยึดมั่นในนโยบายผลักดันคนพื้นเมืองออกจากพื้นที่ยึดครองของตน แล้วสร้างเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่ของคนผิวขาวกับคนผิวสี

อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ชาวบัวร์เข้ามายึดครองพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตอนใต้ยังไม่ได้มีการปะทะกับกลุ่มคนในบอตสวานา เนื่องจากพื้นที่บอตสวานาในปัจจุบันตั้งอยู่ภายในภูมิภาคจึงยังไม่ได้ได้รับผลกระทบจากการเข้ามาของชาวตะวันตกมากนัก จนกระทั่งถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาวตะวันตกหลากหลายชาติจึงได้เริ่มเดินทางมายังเขตปกครองของชาวสวานาเริ่มจากคณะมิชชันนารี แล้วจึงตามมาด้วยพ่อค้า

จุดสำคัญที่นำความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่มาสู่บอตสวานาเกิดขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี้เอง เมื่ออังกฤษมีอำนาจเหนืออาณานิคมในอินเดีย และเพื่อรักษาเส้นทางยุทธศาสตร์ที่เชื่อมต่อกับอังกฤษกับอินเดีย อังกฤษจึงมุ่งมั่นที่จะเข้ายึดครองพื้นที่ชายฝั่งทะเลทางใต้ของแอฟริกา โดยอังกฤษเข้ายึดครองดินแดนบริเวณแหลมกู๊ดโฮป (Cape of Good Hope หรือ Cape Colony) ซึ่งตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลทางตอนใต้ของประเทศแอฟริกาใต้ในปัจจุบัน ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นเขตยึดครองของดัตช์มาก่อน สถานการณ์ดังกล่าวกดดันให้ชาวบัวร์ซึ่งไม่ต้องการอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ อพยพ

ขึ้นไปยึดครองพื้นที่ทางเหนือ โดยตั้งแต่ปี 1839 ชาวบัวร์ได้เข้ายึดครองพื้นที่บริเวณทรานสวาล (Transvaal) และจัดตั้งเขตปกครองตนเองทั้งสาธารณรัฐเนทาล (Natal Republic) สาธารณรัฐแห่งแอฟริกาใต้ (South African Republic) และแคว้นอิสระแห่งออเรนจ์ Orange Free State (Berger, 2009: 61-63) รวมถึงขยายอิทธิพลมาทางตะวันตกไกลเขตแดนของชาวสวานามากขึ้น

สถานการณ์ตึงเครียดยิ่งขึ้น เมื่อนักธรณีวิทยาของบริษัทเดอ เบียร์ส (De Beers) ค้นพบแหล่งเพชรและเริ่มเปิดเหมืองเพชรที่คิมเบอร์ลี (Kimberley) ในช่วงปลายทศวรรษ 1860 (Hillbom and Bolt, 2018: 40) ปัจจัยดังกล่าวกระตุ้นให้ชาวบัวร์ต้องการเข้ามาแย่งชิงความมั่งคั่ง ด้วยเหตุนี้ ชาวบัวร์จึงพยายามรุกรานชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อยึดครองพื้นที่และครอบครองทรัพยากรมีค่า อีกทั้งยังจับคนพื้นเมืองเป็นทาส เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้อิทธิพลของบัวร์ขยายเข้าไกลเขตปกครองของชาวสวานามากขึ้นเป็นลำดับ

ในที่สุด การขยายอิทธิพลของชาวบัวร์จึงมีผลกระทบต่อเขตแดนของชาวสวานาอย่างจริงจัง อันตรายจากพวกบัวร์ทำให้บรรดาผู้นำเผ่าชาวสวานาเห็นควรร้องขอให้อังกฤษเข้ามาปกป้องดินแดนของชาวสวานา โดยมีคามาที 3 (Khama III) หัวหน้าเผ่ามวงเซโตเป็นตัวแทนเจรจา ในเบื้องต้นอังกฤษไม่ต้องการเสี่ยงงบประมาณเข้าไปดูแลพื้นที่ เพราะอังกฤษไม่เห็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในดินแดนดังกล่าว แต่อังกฤษกังวลว่าการขยายอิทธิพลของชาวบัวร์และเยอรมันจะขัดขวางแนวคิดในการเชื่อมต่ออาณานิคมของอังกฤษในแอฟริกาตอนใต้กับอียิปต์ตอนเหนือ (Saugested, 2001: 70 cited in Cook and Sarkin, 2010: 460, 466) ดังนั้น ในปี 1884 อังกฤษจึงได้จัดตั้งรัฐอารักขา (Protectorate) ในพื้นที่ทางใต้ของเขตแดนชาวสวานาเรียกว่า เบชวานาแลนด์แห่งสหราชอาณาจักร (British Bechuanaland) และในปีต่อมาได้ขยายเขตปกครองไปสู่พื้นที่ทางเหนือ เรียกว่า รัฐในอารักขาเบชวานาแลนด์ (Bechuanaland Protectorate) (Fearon and Laitin, 2005: 1) ซึ่งจะกลายเป็นประเทศบอตสวานาภายหลังได้รับเอกราช

ต่อมา อังกฤษมีแนวคิดที่จะมอบหมายรัฐอารักขาทางเหนือให้อยู่ภายใต้การดูแลของบริษัทแอฟริกาใต้แห่ง สหราชอาณาจักร (British South Africa) ของเซซิล โรดส์ (Cecil Rhodes) แต่บรรดาหัวหน้าเผ่าสวานาไม่เห็นด้วย เพราะกังวลว่าเบชวานาแลนด์จะถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมอังกฤษ และบรรดาหัวหน้าเผ่าจะสูญเสียอำนาจไป ในที่สุด ดังนั้น ตัวแทนหัวหน้าเผ่าสวานา นำโดยคามาที 3 (และ Sebele I หัวหน้าเผ่า Kwena กับ Bathoen I หัวหน้าเผ่า Ngwasetse) ได้ตัดสินใจเดินทางไปยังอังกฤษในปี 1895 เพื่อโน้มน้าวสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียให้ยกเลิกแนวคิดดังกล่าวจนประสบความสำเร็จ (Denbow and Thebe, 2006: 30)

การเข้ามาของอังกฤษถือเป็นจุดเริ่มต้นในการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตก พร้อมๆ กับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ ดังจะเห็นได้ว่า นอกจากการติดต่อทางการเมืองในฐานะรัฐในอารักขาแล้ว คนในเบชวานาแลนด์ยังติดต่อกับพ่อค้าชาวตะวันตก ส่งผลให้เกิดสินค้าในตลาดที่หลากหลายมากขึ้น และเกิดความต้องการสินค้าใหม่ๆ รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ที่มาจากโลกภายนอก ขณะเดียวกันคริสต์ศาสนาก็ขยายตัวอย่างรวดเร็วจากการที่มีมิชชันนารีเดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนา โดยมีคนเข้ารับเป็นจำนวนมาก แม้แต่ผู้นำเผ่าสำคัญอย่างคามาที 3 และ เซเชเลที่ 1 (Sechele I) ก็เข้ารับด้วยเช่นกัน (Mark, 2008: 404)

องค์กรมิชชันนารีที่ประสบความสำเร็จในแอฟริกาใต้ ตัวอย่างเช่น สมาคมมิชชันนารีแห่งลอนดอน (London Missionary Society: LMS) ซึ่งสามารถเปลี่ยนคนพื้นเมืองในเขตปกครองของอังกฤษให้เข้ารับได้จำนวนมาก ทศนคติของมิชชันนารีกลุ่มนี้มีอิทธิพลอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงสังคมคนพื้นเมือง เช่นจอห์น ฟิลลิป (John Phillip) มิชชันนารีที่มีชื่อเสียงของ LMS นับตั้งแต่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ฟิลลิปได้แสดงความเห็นไว้ว่า คริสเตียนที่เป็นคนพื้นเมืองแอฟริกันสามารถที่จะเป็น “อารยะ” ได้ โดยไม่ใช่แค่เพียงเข้ารับนับถือคริสต์ศาสนา แต่รวมถึงการรับแนวคิดทางการศึกษา การแต่งกาย ชีวิตครอบครัว และบทบาทของหญิงชายตามอย่างแบบชาวยุโรป สำหรับฟิลลิปแล้ว ชาติพันธุ์ที่ล้าหลังมาจากข้อจำกัดของสิ่งแวดล้อม (Berger, 2009: 42) แนวคิดของฟิลลิปจึงตรงข้ามกับคนชาวตะวันตกผิวขาวจำนวนมากที่เชื่อว่า คนพื้นเมืองผิวดำมีลักษณะทางชีวภาพที่ต่ำกว่าคนผิวขาวและไม่สามารถพัฒนาให้เป็นอารยชนได้ ในเวลาต่อมา อุดมการณ์แบบฟิลลิปจึงถูกขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาชุมชน

แอฟริกาในด้านต่างๆ เช่น การสร้างโบสถ์ โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ คนพื้นเมืองจึงเริ่มได้สัมผัสกับวิทยาการ วิถีชีวิต และคุณค่าแบบตะวันตก ซึ่งในกรณีของชาวสวานาจะเห็นได้อย่างชัดเจนในกลุ่มชนชั้นสูงที่เริ่มเรียนรู้ภาษาตะวันตก แต่งกายแบบตะวันตก นับถือคริสต์ศาสนา และพยายามเข้าใจมาตรฐานสังคมแบบตะวันตก แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามรักษาผลประโยชน์ โดยคงสถานะ บทบาท และอำนาจในแบบจารีตประเพณีเหนือคนในเผ่าส่วนใหญ่ที่ยังคงมีวิถีชีวิตในแบบจารีตอยู่

คำอธิบายการอยู่รอดของระบบการเมืองแบบจารีตของชาวสวานาอีกประการหนึ่ง คือ อังกฤษเห็นว่า การเข้าไปควบคุมเบชวานาแลนด์ใกล้ซิดนีย์สร้างภาระทางด้านการงบประมาณ ซึ่งสำหรับดินแดนทุรกันดารแบบนี้มีค่าเท่ากับ “ขาดทุน” ดังนั้น หากเบชวานาแลนด์ไม่ได้ถูกโจมตีจากศัตรูของอังกฤษ ก็ไม่มีความจำเป็นใดที่อังกฤษต้องสิ้นเปลืองงบประมาณ บรรดาผู้นำเผ่าจึงยังมีอิสระในการปกครองตามจารีตประเพณี โดยอังกฤษไม่ได้ทำลายโครงสร้างการเมืองดั้งเดิม (Fearon and Laitin, 2005: 9) ซึ่งแตกต่างจากรัฐที่อังกฤษเข้าไปปกครองโดยตรง ที่ระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มักจะถูกรัฐบาลอาณานิคมแทรกแซงจนเสื่อมสลายหรือเปลี่ยนแปลงไป

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในกระแสนิยมตะวันตก ในเวลาไม่นานจึงเริ่มเกิด “คนรุ่นใหม่” ที่เติบโตขึ้นมาในเงื่อนไขที่วัฒนธรรมตะวันตกเป็นที่ยอมรับกว้างขวางขึ้น “คนรุ่นใหม่” สามารถใช้ภาษาตะวันตกได้อย่างดี มีวิถีชีวิตแบบตะวันตก รวมถึงมีความคิดและค่านิยมบางอย่างแบบตะวันตก ดังเช่น เซเรตส์ คามา (Seretse Khama) ชนชั้นสูงของเผ่ามึงวะโด ที่ได้รับการศึกษาในระบบของอังกฤษตั้งแต่ต้น และได้ไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษในเวลาต่อมา บทบาทของเซเรตส์ คามาในฐานะตัวแทนชนชั้นนำรุ่นใหม่ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป จึงสะท้อนให้เห็นความแตกต่างระหว่าง “คนรุ่นใหม่” กับ “คนรุ่นเก่า” และตอบคำถามสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันจารีตในสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่อุสมัยใหม่

เส้นทางสู่เอกราช

เมื่อเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 20 แม้ว่าแอฟริกาส่วนใหญ่จะเพิ่งตกเป็นอาณานิคมไม่นาน แต่ขบวนการชาตินิยมก็เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว “คนรุ่นใหม่” ที่เป็นกลุ่มชนชั้นกลางเป็นพลังสำคัญในการเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราช ความสนใจและอุดมการณ์ทางการเมือง ประกอบกับบรรยากาศในการต่อสู้เพื่อเอกราชที่เกิดขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ของโลก สนับสนุนให้คนหนุ่มสาวออกมารวมตัวเพื่อต่อต้านระบอบอาณานิคม ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของการเมืองในสังคมจารีต จากเดิมที่การเมืองเป็นบทบาทของผู้อาวุโส ตระกูลสูงศักดิ์ มั่งคั่ง อิงแอบกับจารีตประเพณีดั้งเดิม และเกิดทุน “เผ่า” เหนือปัจเจกบุคคล เปลี่ยนไปสู่คนรุ่นใหม่ที่ยาวน้อย ไม่ต้องมีฐานะทางสังคมสูงส่งมั่งคั่ง มีความเป็นสากล ขณะเดียวกันก็มีลักษณะปัจเจกนิยม นอกจากนี้ คนรุ่นใหม่ยังต้องการสร้างรัฐสมัยใหม่ตามแบบรัฐในตะวันตกซึ่งแตกต่างไปจากรัฐจารีตดั้งเดิม

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านไปสู่เอกราชของบอตสวานามีเงื่อนไขที่แตกต่างไปจากประเทศในแอฟริกาอื่นๆ เพราะขบวนการชาตินิยมในบอตสวานาไม่สามารถแสวงหาการสนับสนุนในวงกว้างได้ โดย Fearon และ Laitin (2005: 1) อธิบายว่า นักชาตินิยมในบอตสวานานั้น อ่อนแอมากจนไม่สามารถขับเคลื่อนประชาชนไปสู่การเรียกร้องเอกราชได้ ซึ่งไม่น่าแปลกใจเพราะการเมืองของบอตสวานาเป็นกิจกรรมของชนชั้นนำชาวสวานาผ่านสถาบันจารีตมาโดยตลอด อิสระที่อังกฤษมอบให้รัฐในอารักขาแห่งนี้ ทำให้ระบบและสถาบันแบบจารีตยังมีความแข็งแกร่งในการควบคุมสังคม นอกจากนี้ คนในบอตสวานายังมีประสบการณ์ต่อการกดขี่ในระบบอาณานิคมน้อยกว่าคนในอาณานิคมหลายๆ แห่ง จึงยากต่อการปลุกเร้ากระแสชาตินิยมให้เกิดขึ้น ในกรณีบอตสวานายังอาจกล่าวได้ว่า สำนึกที่มีต่อเผ่าเผ่านั้นยังคงเข้มข้นตามแบบสังคมในสมัยจารีตอย่างมาก

เอกราชของบอตสวานาจึงมาจากแนวทางที่แตกต่างจากหลายรัฐในแอฟริกา กล่าวคือ อังกฤษเลือกผลักดันเซเรตส์ คามา ชนชั้นนำพื้นเมือง ให้เป็นผู้นำพาบอตสวานาไปสู่รัฐเอกราชและเป็นประธานาธิบดีคนแรกของประเทศ

เซเรตส์ คามา ถือได้ว่าเป็น “คนรุ่นใหม่” ที่เกิดในช่วงที่เบซวานาแลนด์ยังเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษ ในฐานะบุตรชายของหัวหน้าเผ่าม้งวะโตที่ทรงอิทธิพล และมีศักดิ์เป็นหลานของคามาที่ 3 เขาจึงอยู่ในฐานะที่จะสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าเผ่า คามายังเข้ารับการศึกษาตามแบบตะวันตกในแอฟริกาใต้ จนกระทั่งจบการศึกษาก็ได้เดินทางไปศึกษาต่อระยะสั้นที่ประเทศอังกฤษ อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลานี้เองที่คามาทัดสินใจแต่งงานกับรูธ วิลเลียม (Ruth William) สตรีชาวอังกฤษ การกระทำดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจให้กับผู้อาวุโสในเผ่า เพราะการแต่งงานของชนชั้นสูงในสังคมจารีตสัมพันธ์กับการสร้างอำนาจและอิทธิพลภายในเผ่า ผู้อาวุโสจำนวนไม่น้อยจึงคาดหวังที่จะได้คามาเป็นเขยนอกจากนี้ การแต่งงานของคามายังกลายเป็นประเด็นวิพากษ์วิจารณ์และต่อต้านอย่างรุนแรงในอาณานิคมแอฟริกาใต้^{๑๑} เพราะขัดต่อระบบแบ่งแยกผิวในแอฟริกาใต้ รัฐบาลอาณานิคมแอฟริกาใต้ซึ่งไม่พอใจการแต่งงานระหว่างคนผิวขาวกับคนผิวดำจึงกดดันให้อังกฤษ (เพราะเบซวานาแลนด์เป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษ รัฐบาลแอฟริกาใต้ไม่สามารถจัดการเองได้) เนรเทศคามา ซึ่งทำให้เขาและครอบครัวต้องเดินทางออกจากเบซวานาแลนด์ไปยังอังกฤษ ในปี 1951 และสูญเสียสิทธิในการสืบทอดตำแหน่งผู้นำเผ่า โดยในระหว่างอาศัยอยู่ในอังกฤษ คามาได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ ชื่อเสียงและการยอมรับในตัวเขาจึงกว้างขวางมากขึ้นโดยลำดับ ทั้งในหมู่คนรุ่นใหม่ชาวแอฟริกาจากหลากหลายพื้นที่ที่เข้ามาศึกษาในยุโรปและชาวตะวันตกที่เป็นนักมนุษยธรรมและเสรีนิยม ในเวลาไม่นานข้อวิจารณ์ที่มีต่อรัฐบาลอังกฤษและเรียกร้องให้ยกเลิกการเนรเทศคามาก็เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม สาเหตุสำคัญในการทบทวนนโยบายต่อการเนรเทศคามาน่าจะเกี่ยวข้องกับบรรยากาศทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษ 1950 ซึ่งทั่วทั้งทวีปแอฟริกาเต็มไปด้วยการเรียกร้องและต่อสู้เพื่อเป็นเอกราชจากเจ้าอาณานิคมต่างๆ ที่มีแนวโน้มขยายวงกว้างอย่างรวดเร็ว

อังกฤษที่เพิ่งผ่านสงครามโลกทั้งสองครั้งมาอย่างขมขื่น และติดตามมาด้วยการสูญเสียอินเดียที่เป็นอาณานิคมสำคัญ อังกฤษในตอนนั้นจึงไม่ใช่ประเทศมหาอำนาจอันดับหนึ่งอีกต่อไป ยิ่งกว่านั้นสหรัฐอเมริกาซึ่งขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของโลกเคียงคู่กับสหภาพโซเวียตยังสนับสนุนการปกครองตนเองของชนพื้นเมือง ซึ่งโดยนัยเท่ากับว่า สหรัฐฯ ไม่สนับสนุนลัทธิอาณานิคม ในบริบทดังกล่าวทำให้พอเข้าใจได้ว่า เพราะเหตุใดรัฐบาลอังกฤษจึงต้องพิจารณาประเด็นการเป็นเอกราชของอาณานิคมในแอฟริกาอย่างจริงจัง

ด้วยเหตุนี้ ในกรณีของเบซวานาแลนด์หรือบอตสวานา รัฐบาลอังกฤษจึงเริ่มคิดถึงการวางแผนทางให้ประเทศเปลี่ยนผ่านไปสู่เอกราช เพราะสำหรับอังกฤษแล้วเอกราชของบอตสวานาเป็นโจทย์ที่ซับซ้อนน้อยกว่าอาณานิคมแห่งอื่นมาก ประการแรก บอตสวานาไม่มีทรัพยากร (ดังที่กล่าวแล้วว่า ก่อนเป็นเอกราชยังไม่มีแหล่งพบแหล่งเพชรขนาดใหญ่) หรือพื้นที่ยุทธศาสตร์ให้อังกฤษต้องรู้สึกเสียดายมากนัก

ประการต่อมา อังกฤษไม่ได้ควบคุมบอตสวานาอย่างเข้มงวดมาตั้งแต่ต้น บทบาทการบริหารของอังกฤษจึงมีน้อยกว่าชนชั้นนำชาวสวานา การยกเลิกรัฐในอารักขาจึงไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างมากนักสำหรับอังกฤษ

ประการสุดท้าย อังกฤษมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชนชั้นนำชาวสวานา หรือแม้แต่กับประชากรในพื้นที่ที่ไม่ได้แสดงออกถึงความเกลียดชังชาวตะวันตก แตกต่างจากอาณานิคมที่ถูกกดขี่รุนแรงมาก่อน ที่แม้ภายหลังเป็นเอกราช ผู้คนก็ยังคงมีความรู้สึกเกลียดกลัวคนต่างชาติ (xenophobia) ซึ่งในกรณีแอฟริกาก็มักเป็นคนผิวขาว อังกฤษจึงสามารถคาดหวังความสัมพันธ์ที่ดีและความร่วมมือจากรัฐบาลบอตสวานาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

^{๑๑} ประเทศแอฟริกาใต้ก่อนเป็นรัฐเอกราชเคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษ และการทำสงครามชนะชาวบัวร์ 2 ครั้ง ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ส่งผลให้ชาวบัวร์ถูกรวมเป็นประชากรส่วนหนึ่งของอาณานิคมแอฟริกาใต้ แต่ด้วยอุดมการณ์แรงกล้าในการรักษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มตน ชาวบัวร์จึงเป็นกลุ่มที่ทรงพลังทางการเมืองอย่างมากในอาณานิคมแอฟริกาใต้ ความสำเร็จของชาวบัวร์คือ การมีตัวแทนในรัฐบาลและสถาบันการเมืองต่างๆ รวมถึงการผลักดันให้การเมืองเป็นเรื่องของคนผิวขาว และกีดกันคนผิวสีซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในอาณานิคมออกจากการเมือง นับเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหานโยบายแบ่งแยกสีผิว (apartheid) ในประเทศแอฟริกาใต้ ซึ่งกินเวลายาวนานนับศตวรรษ

การที่อังกฤษเริ่มพิจารณาถึงการเป็นเอกราชของบอตสวานาเป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจ เพราะโดยทั่วไป “เอกราช” ในแอฟริกา มักมาจากการเรียกร้องต่อสู้ แต่ในกรณีนี้ เมื่ออังกฤษเห็นว่า บอตสวานาควรเป็นเอกราช จึงเริ่มมองหาพันธมิตรช่วยสนับสนุนกระบวนการเปลี่ยนผ่าน กฎสำคัญ คือ อังกฤษจำเป็นต้องมีพันธมิตรที่เหมาะสม ซึ่งในที่สุด อังกฤษได้เลือกสนับสนุนให้เซเรตส์ คามาเป็นแกนนำจัดการเปลี่ยนผ่านไปสู่เอกราช เพราะในมุมมองของอังกฤษ คามาจากตระกูลผู้นำมั้งวะโต เผ่าใหญ่ที่สุดในกลุ่มสวานา จึงน่าจะได้รับการสนับสนุนอย่างเข้มแข็ง ทั้งเขายังได้รับการศึกษาตามแบบตะวันตก จึงน่าจะมีแนวคิดสอดคล้องกับค่านิยมตะวันตกและสามารถเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ เขายังแต่งงานกับผู้หญิงอังกฤษ อังกฤษจึงเชื่อว่า คามาจะเป็นมิตรกับอังกฤษมากกว่านักการเมืองชาตินิยมหัวรุนแรงที่มีแนวโน้มต่อต้านชาวตะวันตก เพราะผู้นำของกลุ่มการเมืองฝ่ายนี้มีประสบการณ์เชื่อมโยงกับขบวนการชาตินิยมในประเทศแอฟริกาใต้ที่ซึ่งชนผิวขาวอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้ ในปี 1956 คามาและครอบครัวจึงได้รับอนุญาตให้เดินทางกลับประเทศอีกครั้ง และในปีต่อมายังได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาเผ่า (ดู Chanaiwa, 1993: 267, 281 และ Wilson, 2003: 294-295) คามาจึงเริ่มกลับมาสู่เส้นทางการเมืองอีกครั้ง

สถาบันจารีตในระบบการเมืองใหม่

แผนการสำคัญที่จะปูทางไปสู่เอกราช คือ การมีรัฐธรรมนูญ แต่การจะร่างรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องตอบประเด็นปัญหาสำคัญมากมาย เช่น รูปแบบของรัฐที่เหมาะสม โครงสร้างการเมืองควรจัดอย่างไร ระบบยุติธรรมควรเป็นแบบไหน ฯลฯ และในกรณีบอตสวานา ปัญหาสำคัญคือ ผู้นำแบบจารีต ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมมาอย่างยาวนานจะมีบทบาทอย่างไรในรัฐเอกราช

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันจารีตในรัฐสมัยใหม่ปรากฏขึ้นทันที เมื่อเริ่มต้นพิจารณาประเด็นในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญครั้งแรกในปี 1959 ในการประชุมครั้งนั้น เกิดปัญหาเพราะเป็นการให้ความเห็นฝ่ายเดียวของบรรดาหัวหน้าเผ่าชาวสวานา คนกลุ่มนี้มุ่งหวังให้สถานะและบทบาทของตนเองเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด มติที่ประชุมจึงเสนอให้รัฐเอกราชมีรูปแบบเป็นสหพันธรัฐของผู้นำเผ่า (Federations of Chieftaincies) เพื่อรักษาเขตแดนในปกครอง และอำนาจในตำแหน่งตามจารีตประเพณีที่เป็นมาแต่เดิม จึงไม่น่าแปลกใจที่กลุ่มผู้นำเผ่าจะต่อต้านระบบพรรคการเมืองรูปแบบสาธารณรัฐ และความเท่าเทียมทางชาติพันธุ์ (Proctor, 1966 cited in Maundeni and Suping, 2013: 327)

อังกฤษไม่เห็นด้วยกับรัฐในแบบจารีต สำหรับอังกฤษแล้วรูปแบบของรัฐเอกราชที่เหมาะสมควรเป็นรัฐ สมัยใหม่แบบตะวันตก (แบบอังกฤษ) ความแตกต่างทางความคิดเช่นนี้จึงเป็นคำตอบว่า เพราะเหตุใด อังกฤษจึงไม่เลือกหัวหน้าเผ่าชาวสวานาเป็นพันธมิตรในกระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่เอกราช ทั้งๆ ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แล้วมองหาพันธมิตรที่เป็นคนรุ่นใหม่

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการลดทอนอิทธิพลของหัวหน้าเผ่าในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญและส่งต่ออำนาจไปสู่ “คนรุ่นใหม่” ที่เติบโตขึ้นมาภายใต้ความรู้แบบตะวันตกจึงเริ่มขึ้นในปี 1961 เมื่อมีการเสนอให้จัดตั้งสภานิติบัญญัติขึ้นเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ในปีนั้น เซเรตส์ คามา ได้ก่อตั้งพรรคประชาธิปไตยเบชวานาแลนด์ (บอตสวานา) (Bechuanaland (Botswana) Democratic Party: BDP) ที่มีแนวคิดแบบสายกลางขึ้น ตรงกันข้ามกับแนวคิดของพรรคประชาชน เบชวานาแลนด์ (บอตสวานา) (Bechuanaland (Botswana) People 's Party: BPP) ซึ่งนิยมแนวคิดชาตินิยมหัวรุนแรง ซึ่งก่อตั้งในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน แต่ด้วยการสนับสนุนจากอังกฤษ ประกอบกับสมาชิกพรรคเป็นชนชั้นนำชาวสวานา BDP จึงได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากประชากรชาวสวานากว่าร้อยละ 80 ของประเทศ ส่งผลให้ BDP ครองเสียงข้างมากในสภานิติบัญญัติ ซึ่งเท่ากับว่า BDP มีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางของประเทศ ในขณะที่พรรคชาตินิยมกลับล้มเหลวในการแสวงหาการสนับสนุน สืบเนื่องจากเหตุปัจจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับในเวลาต่อมา กลุ่มผู้นำพรรคชาตินิยมเกิดขัดแย้งกันเอง ทำให้พรรคชาตินิยมแตกแยกและอ่อนแอลงจนไม่สามารถฟื้นกลับมาท้าทายพรรค BDP ได้

อย่างไรก็ดี พรรคการเมืองและการนำการเมืองกลายเป็นตัวแปรใหม่ในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อมีการจัดตั้งสภานิติบัญญัติในปี 1961 นักการเมืองเป็นกลุ่มที่มีบทบาทนำแทนที่กลุ่มหัวหน้าเผ่า ด้วยจำนวนสมาชิกสภานิติบัญญัติที่มากกว่า กลุ่มนักการเมืองไม่เห็นด้วยในประเด็นอำนาจและบทบาทของผู้นำเผ่า เนื่องจากกลุ่มผู้นำเผ่าต้องการอำนาจมากขึ้นในระบบการเมืองใหม่ นักการเมืองซึ่งเป็น “คนรุ่นใหม่” มองว่า หัวหน้าเผ่าซึ่งเป็น “คนรุ่นเก่า” ไม่มีความรู้ความสามารถ จึงไม่ควรใช้อำนาจทางการเมืองตามแบบที่เคยเป็นมา

กลุ่มนักการเมืองตัดสินใจผลักดันให้รัฐธรรมนูญกำหนดว่า รัฐบอตสวานาเอกราชต้องเป็นรัฐเดี่ยว ที่มีประธานาธิบดีเป็นผู้นำฝ่ายบริหาร และมีรัฐสภาตามรูปแบบเวสต์มินสเตอร์ (Westminster) นอกจากนี้ ระบบการเมืองจะเป็นประชาธิปไตยแบบมีหลายพรรคการเมือง

ปัญหาสำคัญจึงเหลืออยู่เพียงจะกำหนดบทบาทของผู้นำในแบบจารีตอย่างไร ซึ่งในท้ายที่สุด กลุ่มนักการเมืองเสนอให้บรรดาหัวหน้าเผ่าได้รับมอบบทบาทในสภาที่ปรึกษา หรือเรียกว่า สภาผู้นำเผ่า (House of Chiefs) โดยสภาผู้นำเผ่าจะเป็นหนึ่งในองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยสมาชิก 15 คนจากผู้นำเผ่าหลัก 8 คน ผู้นำเผ่ารอง 5 คน และสมาชิกที่มาจากกรรมการเลือกสรรอีก 2 คน ทั้งหมดทำหน้าที่ให้ความเห็นหรือคำปรึกษาแก่ฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ ตัวอย่างเช่น การร่างหรือแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสถานะของหัวหน้าเผ่า กรรมสิทธิ์ในที่ดิน หรือกฎตามจารีตประเพณี ต้องให้สภาผู้นำเผ่าให้ความเห็นและคำแนะนำ แต่ฝ่ายนิติบัญญัติจะปรับแก้ตามความเห็นนั้นหรือไม่ก็ได้ (Campbell, 1980: 385-395 cited in Barton, et al., 1985: 59) แม้ว่าฝ่ายหัวหน้าเผ่าจะไม่พอใจการเปลี่ยนแปลงที่ลดบทบาทของผู้นำเผ่าในลักษณะนี้ แต่ผู้แทนอาณานิคมอังกฤษเตือนพวกเขาว่า ในขณะที่อังกฤษยินยอมให้เอกราช หัวหน้าเผ่าที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงเท่ากับขัดขวางการเป็นเอกราช ขัดขวางผลประโยชน์ของประเทศ และได้พยายามปลอบใจโดยชี้ให้เห็นว่า สภาผู้นำเผ่าจะยังทำให้พวกผู้นำเผ่ามีบทบาทตามแบบจารีตอยู่ต่อไป ด้วยเหตุนี้ หัวหน้าเผ่าจึงจำต้องยอมรับและรับรองร่างรัฐธรรมนูญในลักษณะดังกล่าว (Fearon and Laitin, 2005: 3-4)

หากพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญข้างต้นจะเห็นว่า กลุ่มผู้นำเผ่าได้สูญเสียอำนาจไปบางส่วน เพราะบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นหลักการกว้างๆ ไม่ได้ระบุรายละเอียดในทางปฏิบัติ แต่เมื่อพิจารณากฎหมายอื่นๆ ประกอบจะพบว่า กลุ่มผู้นำเผ่าสูญเสียอำนาจไปอย่างมาก เช่น

1. ผู้นำเผ่าถูกห้ามมีส่วนร่วมทางการเมือง (Fearon and Laitin, 2005: 4)
 2. ระบบยุติธรรมตามจารีตประเพณีถูกแทนที่ด้วยระบบกฎหมายแบบโรมัน-ดัตช์ (Roman-Dutch Law) และแบ่งศาลออกเป็น 3 ศาล ได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา แม้ว่าในระบบยุติธรรมจะยังคงศาลประเพณี (Customary Court) ไว้ แต่ศาลประเพณีต้องอยู่ภายใต้กฎหมายศาลประเพณี ซึ่งควบคุมโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการปกครองท้องถิ่นและที่ดิน (Ministry of Local Government and lands) ดังนั้น นับตั้งแต่ริเริ่มระบบศาลยุติธรรมอย่างเป็นทางการ ศาลประเพณีก็มีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการมากกว่าประเพณีเผ่าที่เป็นมาแต่เดิม (Campbell, 1980: 385-395 cited in Barton, et al., 1985: 61) ซึ่งเท่ากับอำนาจผู้นำเผ่าในศาลประเพณีก็ลดลงมาโดยลำดับ
- นอกจากนี้ ยังมีการออกกฎหมาย 3 ฉบับ ซึ่งมีผลในการลดทอนอำนาจผู้นำเผ่า ได้แก่ Chieftainship Law (1965) Local Government Law (1965) และ Tribal Land Act (1968) ซึ่งมีสาระสำคัญคล้ายคลึงกันในการให้อำนาจฝ่ายการเมืองนับตั้งแต่ประธานาธิบดี รัฐมนตรี ตลอดจนข้าราชการเข้าไปกำกับ ตรวจสอบ หรือดำเนินการแทนผู้นำเผ่า ตัวอย่างเช่น จากเดิมหัวหน้าเผ่ามีอำนาจจัดสรรที่ดินในเขตแดนทั้งหมด แต่ในรัฐสมัยใหม่ที่ดินจะถูกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ที่ดินของชนเผ่า (Tribal Land) ที่ดินของรัฐ (State Land) และที่ดินของบุคคล (Freehold Land) แม้ว่าตามจารีตหัวหน้าเผ่ามีอำนาจจัดสรรการใช้ที่ดินของเผ่า แต่กฎหมายที่ดินของชนเผ่าได้กำหนดให้มีคณะกรรมการเข้ามาทำหน้าที่นี้แทน (Campbell, 1980: 385-395 cited in Barton, et al., 1985: 60)

การเปลี่ยนผ่านไปสู่รัฐเอกราชจึงถือเป็นความสำเร็จพรรค BDP ภายใต้การนำเซเรตส์ คามา ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติในปี 1965 พรรค BDP ได้ที่นั่งในสภามาถึง 28 จาก 31 ที่นั่ง และการเลือกตั้งทั่วไป

ภายหลังได้รับเอกราชในปี 1966 พรรค BDP ยังคงประสบความสำเร็จ โดยเข้ามาได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี คนแรกของประเทศ (Fearon and Laitin, 2005: 2)

คำถามสำคัญ คือ ทำไมที่กลุ่มผู้นำเผ่าสูญเสียอำนาจตามจารีตประเพณีไปมาก ในขณะที่กลุ่มคนรุ่นใหม่ได้อำนาจเข้มแข็ง ทำให้การเปลี่ยนผ่านจากรัฐอารักขาไปสู่เอกราชจึงเกิดขึ้นโดยปราศจากการต่อต้านด้วยความรุนแรง ในประเด็นนี้คำถามคือ Good (2003: 7) ตั้งข้อสังเกตว่า การเปลี่ยนผ่านสู่เอกราชโดยปราศจากความรุนแรงเกิดจากความร่วมมือระหว่างชนชั้นนำพื้นเมืองรุ่นใหม่กับชนชั้นนำของอาณานิคม คล้ายคลึงกับความเห็นของ Fearon และ Laitin (2005: 2, 6-7) ที่เสนอว่า ความขัดแย้งระหว่าง “คนรุ่นเก่า” กับ “คนรุ่นใหม่” สะท้อนให้เห็นบทบาทของอาณานิคมในการสร้างโครงสร้างการเมืองสมัยใหม่ขึ้น ซึ่งในทางกลับกันเท่ากับทำลายบทบาทของคนรุ่นเก่าลง ดังนั้น การเสียอำนาจของหัวหน้าเผ่าในหลายรัฐเอกราชจึงกลายเป็นชนวนเหตุของความขัดแย้งรุนแรง แต่ในกรณีบอตสวานา การเปลี่ยนผ่านเกิดขึ้นต่างออกไป เพราะปัจจัยสำคัญมาจากการที่รัฐบาลบอตสวานาได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้ว Fearon และ Laitin เชื่อว่า สันติภาพหลังอาณานิคมของบอตสวานา คือ การเปลี่ยนไปสู่ลัทธิอาณานิคมใหม่นั้นเอง

ข้อสรุปเบื้องต้นจากการเปลี่ยนผ่านสู่รัฐเอกราชของบอตสวานาดูเหมือนจะบ่งชี้ว่า “คนรุ่นเก่า” กับ “จารีต” ถูกแทนที่โดย “คนรุ่นใหม่” กับ “สมัยใหม่” ในที่สุด แต่หากพิจารณาประวัติศาสตร์บอตสวานาต่อมาจากช่วงเอกราช จะพบว่าไม่ได้สอดคล้องกับข้อสรุปดังกล่าวทั้งหมด กล่าวคือ หาก “คนรุ่นเก่า” กับ “จารีต” เป็นสิ่งที่ควบคู่กัน สถาบันแบบจารีตก็อาจจะค่อยๆ หดบทบาทไปหรือหายไปพร้อมกันด้วย แต่โดยข้อเท็จจริงแล้ว แม้จะผ่านมา 5 ทศวรรษ แต่ตำแหน่งหัวหน้าเผ่าและสภาผู้นำเผ่าก็ยังคงมีบทบาทอยู่ จึงอาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่า สถาบันแบบจารีตยังน่าจะมีความสำคัญในรัฐสมัยใหม่อยู่ แต่เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

ในประเด็นนี้ Maipose (2012: 216) อธิบายว่า โครงสร้างการเมืองแบบจารีต โดยเฉพาะบทบาทที่ประชุมเผ่าเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมและธรรมเนียมการหารือ ซึ่งถือเป็นลักษณะการกำหนดนโยบายตามแบบเฉพาะของบอตสวานา สอดคล้องกับ Maundeni และ Suping (2013: 327) ที่มองว่า สถาบันทางการเมืองแบบจารีตนั้น “เข้มแข็ง” มากกว่าที่เข้าใจกัน ดังตัวอย่างจากกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญที่ยังสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของผู้นำเผ่าและที่ประชุมเผ่า หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้นำเผ่าและที่ประชุมเผ่ายังสามารถมีบทบาทในรัฐสมัยใหม่ ดังเช่นที่ Comaroff (1976: 72 in Barton, et al., 1985: 71) ได้ขยายความว่า บทบาทของผู้ปกครองแบบจารีตยังคงมีความสำคัญ หากสามารถปรับเปลี่ยนอย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าผู้นำเผ่าจะไม่มีบทบาทในการปกครองอย่างเป็นทางการ แต่ผู้นำเผ่ายังคงมีอิทธิพลจากการได้รับความเคารพจากคนในเผ่า จึงสามารถขยายการควบคุมคนในเผ่าอย่างไม่เป็นทางการได้

จากข้อสังเกตข้างต้นชี้ว่า บทบาทของ “คนรุ่นเก่า” อาจหายไป แต่สังคมจารีตและสถาบันแบบจารีตอาจยังคงอยู่ จึงนำไปสู่สมมติฐานที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ นักการเมืองคนรุ่นใหม่ของบอตสวานาเองก็ยังคงได้ประโยชน์จาก “จารีต” เช่น คงไม่เนาแปลกใจที่ในระบบการเมืองใหม่ หัวหน้าเผ่าซึ่งยังได้รับความเคารพจะมีบทบาทในทางพฤตินัยเป็นหัวหน้าคณะในการเมืองหรือพรรคการเมือง ดังเช่นกรณีสมาชิกร่วม BDP ซึ่งมาจากชนชั้นนำในเผ่าและถือเป็นตัวแทนในการต่อรองผลประโยชน์ของเผ่า หรือที่ประชุมเผ่าจะเป็นเวทีของกลุ่มคนที่เชื่อมโยงกับพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ดังนั้น แม้จะเป็นระบบเก่าและสถาบันแบบเก่าก็สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทเข้าสู่การเมืองสมัยใหม่ได้

ตัวอย่างความสำคัญของ “จารีต” ในลำดับถัดมา คือ ข้อเท็จจริงทางการเมืองของบอตสวานานับตั้งแต่ได้รับเอกราช บอตสวานามีการเลือกตั้งทั่วไปทั้งหมด 11 ครั้งตลอด 5 ทศวรรษ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรค BDP ครองเสียงข้างมากและเป็นรัฐบาลมาโดยตลอด ส่วนความซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคก็ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีต่อเนื่องยาวนานกว่า 14 ปี และอาจดำรงตำแหน่งต่อไปอีกยาวนาน หากไม่ถึงแก่อสัญกรรมไปเสียก่อน และภายหลังการอสัญกรรมของคามาสมาชิกพรรค BDP ก็ยังคงดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีมาอย่างต่อเนื่อง ขณะที่สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศภายใต้พรรค BDP ก็สงบเรียบร้อยมาโดยตลอด อะไรคือสาเหตุของปรากฏการณ์ดังกล่าว

แน่นอนว่า คามาเป็น “คนรุ่นใหม่” และน่าจะห่างไกลจากสิ่งที่เป็น “จารีต” อย่างมาก แต่หากย้อนกลับไปพิจารณาการขึ้นสู่อำนาจของคามาอีกครั้ง จะพบความขัดแย้งที่น่าสนใจบางประการ กล่าวคือ อังกฤษได้คาดการณ์ไว้แล้วว่า คามา น่าจะได้รับความนิยมในหมู่ชาวสวานา ไม่ใช่เพียงเพราะเขาเป็นคนรุ่นใหม่ แต่เป็นเพราะเขาเป็นชนชั้นสูงชาวสวานา และมาจากเผ่าอันทรงเกียรติ หรือกล่าวได้ว่า คามามีความเหมาะสมในฐานะผู้ปกครองตามบรรทัดฐานแบบจารีต ซึ่งชาวสวานาส่วนใหญ่คุ้นเคยมาโดยตลอด (เช่นเดียวกับ Bathoen II และ Linchwe II ที่มีภูมิหลังมาจากตระกูลสำคัญของเผ่าทำให้ได้รับการสนับสนุน โดยเข้าร่วมหรือมีบทบาทในพรรคการเมืองอย่าง BPP และ Botswana National Front: BNF) (Proctor, 1966 cited in Maundeni and Suping, 2013: 327) แม้แต่ชัยชนะของพรรค BDP ก็สอดคล้องกับบรรทัดฐานดังกล่าว เพราะพรรค BDP มีสมาชิกพรรคประกอบด้วยชนชั้นนำชาวสวานาจำนวนมาก ในสายตาชาวสวานาแล้ว พรรค BDP จึงถือเป็นพรรคตัวแทนชาวสวานา อีกทั้ง ชัยชนะของพรรค BDP ยังสะท้อนให้เห็นความพยายามของชาวสวานาในการรักษาความเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ดังที่เป็นมาตั้งแต่สมัยจารีต ลักษณะดังกล่าวนี้ จึงเน้นย้ำให้เห็นสำนึกแบบจารีตที่ให้ความสำคัญต่อ “เผ่า” มากกว่า “ปัจเจกบุคคล” แตกต่างจากลักษณะของการเมืองในตะวันตก อีกทั้ง รัฐบาลพรรค BDP ก็ดูเหมือนจะตั้งใจรักษาคุณค่าดังกล่าวนี้ ด้วยนโยบายสนับสนุนการคงไว้ซึ่งอำนาจที่เหนือกว่าของเผ่าหลัก โดยเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องถึงความไม่เท่าเทียมทางการเมืองและสังคมของเผ่ารองที่ไม่ใช่ชาวสวานา รวมถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างบุคคลจากเงื่อนไขของ เพศ อายุ ฐานะทางเศรษฐกิจ และชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน ปรากฏการณ์เหล่านี้คล้ายคลึงกับสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในสังคมบอตสวานาก่อนได้รับเอกราช แม้จะเป็นรัฐสมัยใหม่ แต่ยังมีลักษณะการเมืองโดยชนชั้นนำไม่ต่างจากสังคมสมัยจารีต และหาก “จารีต” ยังดำรงบทบาทต่อสังคมบอตสวานาอยู่ บางทีสิ่งนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งว่า ทำไมการเปลี่ยนผ่านไปสู่รัฐสมัยใหม่ของบอตสวานาจึงปราศจากความรุนแรงและดำเนินไปอย่างมั่นคง เพราะการเปลี่ยนผ่านนั้น คือ การเปลี่ยนรุ่นของคนมากกว่าเปลี่ยนแปลงสังคมโดยรวม หรือกล่าวได้ว่า เปลี่ยนนอกเปลี่ยนแปลงไปสู่สมัยใหม่ แต่แกนกลางยังคงมีลักษณะจารีต เช่นเดิม ดังนั้น ผู้ปกครองรุ่นใหม่จึงวนเวียนในกลุ่มชนชั้นนำเดิม ไม่มีคนกลุ่มอื่นขึ้นมาแข่งขันได้ และคุณค่าดั้งเดิมหรือ “จารีต” หลายอย่างจึงยังคงสนับสนุนรัฐสมัยใหม่ได้อย่างดี ในแง่นี้ การเมืองบอตสวานาจึงไม่ปรากฏความขัดแย้งรุนแรง เพราะยังไม่เคยเกิดการปะทะระหว่าง “จารีต” กับ “สมัยใหม่” อย่างเข้มข้นและขัดแย้งดังเช่นรัฐเอกราชในแอฟริกาอื่นๆ

บทสรุป

จารีตทางการเมืองการปกครอง และสถาบันหลัก 2 สถาบัน ได้แก่ หัวหน้าเผ่าและที่ประชุมเผ่ามีอิทธิพลต่อสังคมบอตสวานามาอย่างยาวนาน จนถือเป็น “ตัวตน” หนึ่งของสังคมบอตสวานา ซึ่งสะท้อนให้เห็นบทบาทสำคัญของชนชั้นนำของเผ่าตามประเพณี รวมถึงคุณค่าของเผ่าที่สมาชิกในเผ่ายึดถือร่วมกัน ผลของระบบการปกครองดังกล่าวนำมาซึ่งระเบียบในสังคมภายใต้อำนาจของชาวสวานาที่เป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดของประเทศ ลักษณะดังกล่าวดำเนินต่อเนื่องมา แม้ในช่วงเวลาที่เป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษ จนกระทั่งมีการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นเอกราชในปี 1966 กลุ่มชนชั้นนำ “คนรุ่นใหม่” ที่เติบโตขึ้นมาในความรู้แบบตะวันตก เห็นว่า สถานะและบทบาทของสถาบันจารีตไม่สอดคล้องกับระบบการเมืองสมัยใหม่และค่านิยมทางการเมืองที่เป็นสากล จึงลดอำนาจและบทบาทของ “คนรุ่นเก่า” ภายใต้อำนาจจารีตแบบดั้งเดิมลง อย่างไรก็ตาม แม้ว่า “คนรุ่นเก่า” จะถูกลดบทบาทลง แต่สถาบันจารีตยังคงมีบทบาทในสังคมบอตสวานา โดยอาศัยพื้นฐานความเชื่อแบบจารีต เช่น คุณค่าของเผ่า ชาติพันธุ์ วงศ์ตระกูล ฯลฯ ปรับเปลี่ยนบทบาทไปสู่การสนับสนุนหรือต่อรองทางอ้อมผ่านสถาบันการเมืองในรัฐสมัยใหม่ ในทางกลับกัน นักการเมืองที่ขึ้นมาใช้อำนาจในรัฐสมัยใหม่ก็อาศัย “ความเชื่อแบบจารีต” เพื่อผลประโยชน์และความสำเร็จทางการเมือง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สังคมจารีตและสถาบันจารีตยังสามารถดำรงอยู่ได้ โดยปรับเปลี่ยนบทบาทไปจากอดีต

เอกสารอ้างอิง

- Barton, J.H., Gibbs, J.L., Hao Li, V. and Merryman, J.H. 1983. **Law in Radically Different Culture**. Minnesota: West Publishing CO.
- Berger, I. 2009. **South Africa in World History**. New York: Oxford University Press.
- Binn, T., Dixon, A. and Nel, E. 2012. **Africa: Diversity and Development**. New York: Routledge.
- Chanaiwa, D. 1993. South Africa Since 1945 in Mazrui, A. A. (ed.). **General History of Africa: Volume VIII**. Berkeley: University of California Press.
- Charlton, R. 1990. "Exploring the Byways of African Political Corruption: Botswana and Deviant Case Analysis." **Corruption and Reform** 5 (1): 1-27.
- Cook, A. and Sarkin, J. 2010. "Is Botswana the Miracle of Africa? Democracy, the Rule of Law, and Human Rights Versus Economic Development." **Transnational Law&Contemporary Problem** 19: 454-489.
- Denbow, J. and Thebe P. C. 2006. **Culture and Custom of Botswana**. Westport: Greenwood Press.
- Fearon, J. and Laitin, D. 2005. **Botswana**. Retrived from <https://web.stanford.edu/group/ethnic/Random%20Narratives/BotswanaRN1.1.pdf>
- Good, K. 2003. **Bushman and Diamond: (Un) Civil Society in Botswana**. Retrived from <https://www.files.ethz.ch/isn/96050/23.pdf>
- Harvey, C. 1992. "Botswana: is the Economic Miracle Over?." **Journal of African Economies** 1 (3): 335-368.
- Hillbom, C. and Bolt, j. 2018. **An African dimond in the Rough**. Cham: Palgrave Macmillan.
- Lewin, M. 2011. Botswana's Success: Good Governance, Good Policies, and Good Luck. In Pole: C. and Angwafo, M. (eds.). **Yes Africa Can: Seccess Stories form a Dynamic Continent**. New York: The World Bank.
- Maundeni Z. and Suping, K. 2013. "The politics of exclusion in Botswana: A creation of the independence constitutional talks." **Pula: Botswana Journal of African Studies** 27 (2): 326-341.
- Maipose, G. 2012. "Developmental State Capacity, Poverty Reduction and Institutional Reforms in Botswana." In O. Selolwane (ed.). **Poverty Reduction and Changing Policy Regimes in Botswana**. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mogalakwe, M. 2003. "Botswana: An African miracle or a case of mistaken identity?." **Pula: Botswana Journal of African Studies** 17 (1): 85-94.
- Picard, L. 1987. **The Politics of Development in Botswana: A Model for Success?**. London: Lynne Reinner.
- Samatar, A. 1999. **An African miracle: state and class leadership and colonial legacy in Botswana development**. Portsmouth: Heinemann.
- Selolwane, O. 2012. **Poverty Reduction and Changing Policy Regimes in Botswana**. New York: Palgrave Macmillan.
- Soest, C. von. 2009. "Stagnation of a "Miracle": Botswana's Governance Record." **GIGA Working Papers** 99: 1-34.
- Wilson, F. 2003. "South Africa." In J. Fage and R. Oliver. (eds.). **The Cambridge History of Africa: Volume 8**. Cambridge: Cambridge University Press.